

Akademisk lesing – et økende behov for opplæring i høyere utdanning?

B. Stein, *Institutt for vernepleie, UiT Norges arktiske universitet*
H. Dreiem, *Avdeling for bibliotekstjenester, UiT Norges arktiske universitet*

Sammendrag

Universiteter og høyskoler står i dag ovenfor en kompleks utfordring: Studenter leser mindre og mangler leseferdigheter. Da vi tok imot et nytt kull bachelorstudenter sto vi ovenfor nettopp denne utfordringen om hvordan vi tar imot studenter som mangler leseferdigheter som er sentrale i høyere utdanning. I denne artikkelen ønsker vi å dele våre erfaringer med å utvikle og gjennomføre en workshop om akademisk lesing for førsteårsstudenter. Vi vil med dette dele våre tanker rundt planleggingsprosessen i forkant av workshopen, hvilke lærdommer og erfaringer vi sitter igjen med i etterkant, samt noen generelle betraktninger og refleksjoner rundt utfordringsbildet «akademisk lesing». Oppsummerende ser vi at det er et behov og et ønske fra studenter om å få bedre opplæring og trening i akademisk lesing og hvordan å nyttiggjøre seg av faglitteratur til læring.

Nøkkelord: Leseferdigheter, faglitteratur, lesestrategi, studieteknikk, bibliotek

Abstract

Universities and university colleges face a complex challenge: students read less and lack reading skills. When we welcomed a new cohort of bachelor's students, we were faced with this very challenge — how to receive students who lack the reading skills that are central to higher education. In this article we want to share our experiences developing and running a workshop on academic reading for first-year students. We will share our thoughts on the planning process prior to the workshop, the lessons and experiences we took away afterward, as well as some general observations and reflections on the issue of “academic reading.” In summary, we find that there is a need and a desire among students for better instruction and practice in academic reading and in how to make use of scholarly literature for learning.

Key words: Reading skills, scientific literature, reading strategy, study technique, library

1 INNLEDNING

– *Å huske.*

– *Å forstå.*

Disse to svarene dukket opp om og om igjen da vi spurte førsteårsstudenter om hva de synes er vanskelig med akademisk lesing. Studentenes svar treffer midt i noen av de mest sentrale aspektene ved leseferdigheter slik det defineres for PISA-studien:

Leseferdigheter er forståelse, bruk, evaluering, reflektering over og samhandling med tekster for å nå ens mål, for å utvikle ens kunnskaper og potensiale og for å delta i samfunnet (OECD, 2018, s. 8, vår oversettelse).

Vi vet at det i dagens samfunn leses mindre – generelt, og ikke bare faglitteratur (Spjeldnæs, 2026). Undersøkelser viser at vi har endrede lesevaner og at alle aldersgrupper leser mindre – både når det gjelder tidsbruk og lengde på tekster (Spjeldnæs, 2026). Samtidig ser det ut som

at flere med ulike lærevansker som ADHD eller dysleksi, samt mennesker som ikke har norsk som førstespråk, søker seg til høyere utdanning – noe som vil påvirke evnen til å lese faglitteratur og å holde fokus over lengre perioder.

Det kan – og kanskje bør – diskuteres om hvorvidt det er universiteters og høyskoleers ansvar å legge til rette for manglende ferdigheter innen lesing. Vi har derimot valgt å fokusere på: Hva kan vi gjøre når vi møter studenter som ytrer et sterkt ønske om å få mer opplæring i hvordan å lese faglitteratur? Vi, en ansatt ved universitetsbiblioteket (UB) ved UiT Norges arktiske universitet (UiT) og en faglig ansatt ved Institutt for vernepleie, UiT, vil her dele våre erfaringer og vurderinger som vi har gjort oss i forbindelse med å møte studenters ønske om bedre opplæring i akademisk lesing.

2 BAKGRUNN

I januar 2026 tok vi imot et nytt kull i Bachelor i vernepleie på deltid. Mange av de ferske studentene har lang praktisk erfaring fra helse- og omsorgssektoren, men for mange av dem var det en god stund siden de hadde lest faglitteratur. I en travel hverdag med studier ved siden av jobb og andre forpliktelser, var stresset temmelig høyt for å så raskt som mulig få på plass strategier for målrettet lesing av pensumlitteratur.

UiT har på lik linje med mange andre universiteter og høyskoler i en lang periode hatt fokus på å lære bort akademisk skriving¹. Dette fokuset ser ut til å bare ha økt de siste årene, med større vekt på redelighet i lys av KI-verktøy. Videre gir fellesemner som HEL-07xx² studenter verktøy til å finne gode læringsstrategier generelt, men med lite vekt på helt konkrete tips til det vi velger å omtale som «akademisk lesing» (se også Baker et al., 2019). Det har også vært kommentert i forskning at undersøkelser og studier i større grad omhandler akademisk skriving enn akademiske leseferdigheter, til tross for at lesing i høyere utdanning forstås som svært sentralt verktøy i læring (Baker et al., 2019).

Ettersom det ble veldig tydelig at flere i det nye førsteårskullet ikke helt klarte å få tak i hvordan å lese faglitteratur, tok Barbara Stein kontakt med UB og Hanne Dreiem. For dette kullet gjaldt det imidlertid å finne ei rask løsning for å gi dem relevante verktøy slik at de ikke skulle bli overveldet av pensumlitteraturen, og for at de tidlig skulle kunne komme i gang med å lage seg gode lesevaner. Vi bestemte oss for å sammen utforme en workshop som ble gjennomført på den neste samlingen på campus Harstad.

Våre utgangspunkt for workshopen var følgende:

(1) Stressede studenter som føler at de ikke klarer å få til å lese pensumlitteratur på en hensiktsmessig måte: Mange studenter i kullet ytret ved ulike anledninger frustrasjon over å «ikke få til» å lese pensumlitteratur. Mange nevnte at de følte seg overveldet og at de ikke klarte å strukturere det de leste, noe som resulterte i at de opplevde å hverken forstå eller huske hva de leste.

(2) Høyere aldersgjennomsnitt, og antageligvis lengre tid siden forrige utdanning: Generelt for studentene ved bachelor i vernepleie på deltid ved UiT var medianalderen i begynnelsen til midten av 30-årene. Til sammenligning var medianalderen blant studentene som tar bachelor i

¹ F.eks. i kurs som iKomp (Informasjonskompetanse, <https://result.uit.no/ikomp/>) og Universitetsbibliotekets nettkurs om akademisk skriving (https://uit.no/ub/kurs/sub?p_document_id=886280)

² HEL-07xx *Samhandling, etikk og grunnleggende akademiske ferdigheter i helse- og sosialfag* er et obligatorisk førsteårsemerne for alle studenter ved profesjonsutdanninger i helse- og sosialfag ved UiT. Emnet er profesjonsforberedende ved at studentene tilegner seg grunnleggende kunnskap om samhandling i helsetjenesten og reflekterer over etikk og kommunikasjon i helsearbeid. Studentene lærer også akademiske ferdigheter innen akademisk skriving og tekstforståelse, kritisk kildebruk og kildehenvisning. (https://uit.no/research/helped#761005_buttoncont1 og <https://uit.no/utdanning/emner/emne/905783/hel-0745>)

vernepleie ved UiT på heltid i midten til slutten av 20-årene. Fra søkeroversikten visste vi at den gjennomsnittlige søkeren til vårens opptak var ca. 34 år gammel. Med det i bakhodet, forberedte vi oss på at mange av kulletts studenter nok ikke har tatt utdanning på flere år, og at de fleste sto midt i etableringsfasen.

(3) Med bakgrunn i samlingsplanen og allerede eksisterende timeplan, hadde vi ei uke på oss på å forberede oss, og vi fikk to undervisningstimer for opplegget.

I tillegg har begge forfatterne jobbet i flere år ved universitet og er kjent med gjengående utfordringer studenter opplever når det kommer til akademisk lesing, som strekker seg alt fra at studenter i mindre grad enn tidligere kjøper pensumbøker (Engeland, 2024) og generelt leser mindre (Malmström et al., 2025; Spjeldnæs, 2026; St Clair-Thompson, 2017), til at spesielt yngre studentene ser ut til å lese mindre enn de eldre gjør (Hystad, 2025). Samtidig brukes spesielt fysiske tilbud ved fag- og forskningsbibliotekene mindre (Ringstad, 2026; SSB, 2026), noe som tyder på mindre bruk også blant studentene.

Undersøkelser tyder videre på at studenter i stor grad forholder seg til forelesningsnotatene undervisere legger ut, som f.eks. PowerPoint-filer og annet supplerende undervisningsmateriale og dropper å lese pensumlitteratur (Mkimbili et al., 2026). Den nevnte studien (Mkimbili et al., 2026) ble gjennomført i Tanzania, og det gjenstår å gjennomføre en liknende undersøkelse ved norske/ nordiske høyere utdanninger. Imidlertid samsvarer funnene i studien med våre erfaringer.

Det vi ser på høyere utdanninger i dag har antageligvis sine røtter i en annen utvikling: Leseferdighetene generelt går ned, og dette er tydelig allerede blant barn i grunnskolealderen (Lied et al., 2025; Roe, 2020; Wagner et al., 2023). Internasjonale tester som PISA og PIRLS viser at norske ungdommer har blitt betydelig dårligere de siste 20 årene, og ligger i de nyeste undersøkelsen under OECD-gjennomsnittet når det gjelder leseferdigheter (OECD, 2019; Roe, 2020; Wagner et al., 2023). Ofte får mobiler og en økende digital verden skylda for at mange ikke lenger lærer seg ferdigheten med å lese lengre tekster eller å kunne holde lenge nok fokus til å lese og forstå lengre tekster (Spjeldnæs, 2026).

3 GJENNOMFØRING AV WORKSHOPEN

Vi gjennomførte workshopen som et frivillig tilbud for studentene mens de var på samling. Kullet besto av rundt 50 studenter til sammen. Av disse valgte rundt 45 å møte på workshopen, noe som viser til både interessen og sterkt ønske om et slikt tilbud.

Vi begynte workshopen med en form for kartlegging, ved at vi benyttet oss av Slido³ for å lære mer om studentene i rommet. Det var 39 studenter som svarte på spørsmålene på Slido. Vi spurte blant annet ikke bare *om* studentene syntes akademisk lesning var vanskelig, men også *hva* de syntes var vanskelig med det, samt hvor lenge siden sist det var at de leste faglitteratur før de begynte på studiene. Videre spurte vi om eventuelle lesevansker, der vi definerte «lesevansker» veldig bredt som f.eks. dysleksi, norsk som fremmedspråk, konsentrasjonsvansker m.m.

Svarene var både overraskende og forventet: Kun rundt en tredjedel av de tilstedeværende studentene har lest faglitteratur i løpet av de forgående to år, mens det i underkant av halvparten av studenten har vært minst 5 år siden sist. Videre oppga to tredjedeler at de syntes akademisk lesing var vanskelig, og svarte på *hva* de opplevde som vanskelig: å huske; å forstå; å holde fokus/ konsentrasjon; å skape mening. I tillegg oppga cirka halvparten at de hadde en form for

³ Et digitalt responssystem, som blant annet kan brukes til at deltakerne kan svare anonymt på spørsmål eller meningsmålinger.

lesevanske, enten i form av norsk som fremmedspråk, dysleksi eller konsentrasjonsvansker/ADHD.

Da vi planla innholdet i workshopen, bestemte vi oss for noen kjerneområder vi skulle dekke: (1) Lesing krever fokus, (2) hvordan å lese fagtekster/ pensum, inkludert oppbygging av faglige tekster og konkrete tips; (3) ulike mål ved lesning og tilsvarende strategier; (4) verdi og mål av å lese pensumlitteratur før og/eller etter tilhørende forelesning; og (5) hvordan benytte seg av kollokviegruppa for å «håndtere» lesestoffet. Avslutningsvis fikk alle studentene utlevert en forskningsartikkel hvor de skulle skaffe seg oversikt over innholdet, samt finne kjernebudskapet i teksten.

Ut ifra spørsmål og kommentarer fra studentene fikk vi inntrykk av at de ønsker å på enklest (og “riktigst”) måte komme seg igjennom pensum. Vi opplevde en del frustrasjon blant studentene rundt dette med at akademisk lesing er ikke bare noe en kan lære gjennom å delta på en to-timers-workshop, tvert imot, at det er en ferdighet som må læres og øves, og at det vil ta tid før en har «knekt koden».

Vi justerte innholdet i workshopen underveis for å ta tak i noen av utfordringene studentene tok opp. Vi gikk for eksempel i mer detalj om ulike lesestrategier, at lesing er en øvelsessak (du blir bedre jo mer du leser), og at lesestrategier vil være forskjellige fra person til person og at det dermed ikke finnes én strategi som vil fungere like optimalt for alle. Vi brukte også mer tid enn anslått på å forklare hvordan en faglig tekst er bygd opp og hvordan dette kan utnyttes til å gjøre akademisk lesing mer systematisk og strukturert.

Workshopen ble dessverre mye mindre aktiv enn vi hadde håpet. Grunnen til dette var sammensatt: Det tok lengre tid å gå gjennom «teorien» enn planlagt, i tillegg til at studentene stilte en god del spørsmål underveis som tydet på at noen grunnferdigheter som vi tok for gitt, ikke var til stede. Dermed gikk også en del av tiden til oppklaringer og forklaringer ut over teoridelen. I lys av at vi kun hadde to timer til rådighet, og i lys av svarene på «kartleggingen», innså vi i etterkant at vår plan var for ambisiøs. Dette inntrykket ble forsterket underveis i workshopen, da vi innså at en god del av studentene hadde håpet på at vi skulle presentere et fasitsvar på hvordan man leser og studerer «på den riktige måten» - at de fikk en slags oppskrift på hva som vil være den riktige og beste måten å lese pensum på.

Vårt inntrykk ble enda tydeligere bekreftet av evalueringen på nettskjema vi sendte ut i etterkant av workshopen (dog kun med en svarprosent på litt over 20%). Selv om det store flertallet synes at workshopen var nyttig, ønsket flere at de hadde hatt bedre tid og at gjennomføringen ble «litt hektisk».

Ved en ny gjennomføring av en tilsvarende workshop bør det settes av mer tid, både til planlegging og gjennomføring, ideelt sett delt opp på minst to dager med et opphold imellom. Dette vil skape rom for øving samt muligheten for studentene til å prosessere det de lærer underveis. Videre er det flere aspekter som vi gjerne ville brukt mer tid på, som fokus på egenverdien lesning i seg selv har.

4 LÆRDOMMER OG REFLEKSJONER

Smarttelefonen får mye av skylda for at studenter har blitt dårligere på å lese, både fordi tekstene som leses på skjerm er betydelig kortere enn i trykt format (Spjeldnæs, 2026), og fordi telefonen bare ved å være i samme rom er et forstyrrende element som stjeler fokus og oppmerksomhet (Haga, 2026). Studentene fikk derfor tips fra oss om å ikke bare skru av lyden eller sette telefonen i flymodus, men også å legge den i et annet rom enn der man sitter og leser/studerer. Forskning tyder imidlertid på at det er et svært snevert syn på et komplekst utfordringsbilde.

Et eksempel som studentene selv tok opp, og som vi som ansatte ikke hadde tenkt noe særlig på, er bruken av ulike KI-verktøy og tjenester til å «forenkle» lesing og dermed også læring.

Det ble nevnt både før og under workshopen at noen av studentene benyttet seg av KI-verktøy til å lage oppsummeringer og/eller podcast av pensumlitteraturen. Vi tviler på at det er enkelttilfeller blant studentene i dag. Vi forstår at det er svært fristende, ikke minst når tjenester som Allvit inkluderer KI-chat funksjoner i en økende andel fagbøker. Imidlertid mener vi at bruk av KI-tjenester til lesing har sine klare fallgruver og ulemper – både med hensyn til opphavsrettigheter (hvilke tekster man har lov til å laste opp til hvilke tjenester, samt hvor mye av teksten), og ikke minst med hensyn til læring. For det første må alle svar fra KI-tjenester kvalitetssikres: Har KI-verktøyet diktet opp informasjon eller utelatt noe helt sentralt? For det andre mister studentene et viktig øvingsområde til kritisk tekning: Det er en ferdighet som må læres og øves, å kunne vurdere påstander og informasjonsfremstillinger, og å kunne velge ut de mest sentrale budskapene i en tekst. Sist, men ikke minst, så mister studentene enda en arena der man kan øve på å lese lange tekster med formål om å hente ut relevant informasjon til eget formål, jf. definisjonen av at leseferdigheter er “[...] forståelse, bruk, evaluering, reflektering over og samhandling med tekster for å nå ens mål [...]” (OECD, 2018, s. 8). Det er både lite overraskende og nokså skremmende at studentene evaluerte delen om bruk av KI til lesning som den minst nyttige delen av workshopen.

Videre ser vi, også på bakgrunn av en tilbakemelding vi fikk i evalueringen, at vi – og muligens høyere utdanning generelt – står overfor en vanskelig balansegang mellom ansvar for egen læring og det å legge til rette for utfordringer studenter i økende grad ser ut til å ha, i form av lese- og skrivevansker, konsentrasjonsvansker, språkvansker, norsk som andrespråk m.m. Når studenter uten utfordringer sliter med å lese og kanskje til og med ikke ser egenverdien med lesing som inngangsport til læring, hvordan skal høyere utdanning da sikre seg at studenter med utfordringer benytter seg av tekster til læring?

Det bør imidlertid løftes frem og diskuteres områder der leseferdigheter læres før studenter i det hele tatt begynner på høyere utdanning. Det har vært mye oppmerksomhet i det siste på at norske skoler ikke har evnet å lære bort leseferdigheter på en god nok måte – her legges skylda i all hovedsak på grepet om å fjerne fysiske bøker fra klasserom og heller benytte seg av bærbar datamaskin/ Chromebook og nettbrett. Samtidig viser forskning at også foreldrenes rolle i å introdusere barn for bøker ikke kan undervurderes for ungenes leseferdigheter og læring (Stangeland et al., 2024). Manglende opplæring og trening i leseferdigheter på grunn- og videregående skolenivå vil uten tvil påvirke hvordan studenter møter pensumlesing i høyere utdanning. Dette vises med at studenter i større grad en før lurer på hvorfor de i det hele tatt skal lese (Hystad, 2026).

Vi mener at i tillegg til hvor leseferdigheter (ikke) læres, bør det også diskuteres og undersøkes om studenter ikke ser verdien av å lese nettopp fordi de ikke har lært eller erfart verdien med å lese. Dette vil kanskje forklare noe av den utviklingen på universiteter og høyskoler, der studenter i mye mindre grad enn før kjøper pensumlitteratur eller benytter seg av universitetsbibliotekene. For om man aldri har lært at bøker eller tekster generelt både er inngangsport og grunnlag for kunnskapsformidling og læring – hvorfor skal studenter plutselig ha denne holdningen etter at de har begynt på høyere utdanning?

Uansett årsak for utilstrekkelige og/eller manglende leseferdigheter, er det ingen tvil om at høyere utdanninger i Norge står ovenfor en voksende utfordring: Hvordan skal vi lære bort fag når grunnmuren til formidling og læring er tekster i ulike former, og når samtidig en voksende andel studenter mangler ferdighetene for å kunne tilegne seg kunnskap gjennom tekster?

REFERANSER

Baker, S., Bangeni, B., Burke, R., & Hunma, A. (2019). The invisibility of academic reading as social practice and its implications for equity in higher education: a scoping study. *Higher Education Research & Development*, 38(1), 142–156. <https://doi.org/10.1080/07294360.2018.1540554>

- Engeland, S. (2024, 18. august). *Forleggerforeningen roper varsko: — Salget av norske lærebøker i fritt fall*. Khrono. <https://www.khrono.no/forleggerforeningen-roper-varsko-salget-av-norske-laereboker-i-fritt-fall/895167>
- Haga, S. G. (2026, 24. april). *Mener akademia må våkne: — Skjermene er vårt nye folkehelseproblem*. Khrono. <https://www.khrono.no/mener-akademia-ma-vakne-skjermene-er-vart-nye-folkehelseproblem/1053812>
- Hystad, J. (2025, 07. mars). *De yngste studentene leser minst pensum*. Khrono. <https://www.khrono.no/de-yngste-studentene-leser-minst-pensum/948653>
- Hystad, J. (2026, 26. februar). *Studentene lurer på hvorfor de skal lese i det hele tatt*. Khrono. <https://www.khrono.no/studentene-lurer-pa-hvorfor-de-skal-lese-i-det-hele-tatt/1040696>
- Lied, V. G., Eidheim, I., Ytreberg, M. S., Tomter, L. & Kvalsvik, P.-I. (2025, 13. november). *Nasjonale prøver: Femteklassingar les dårlegare enn før*. <https://www.nrk.no/mr/nasjonale-prover-femteklassingar-les-stadig-darlegare-men-attandeklassingar-gjer-det-betre-1.17650549>
- Malmström, H., Eriksson, L., & Stöhr, C. (2025). Läsning i högre utbildning: En kvantitativ studie om studenters läsvanor på svenska och engelska. (Chalmers Studies in Communication and Learning in Higher Education 2025:2). <https://doi.org/10.17196/cls.cslhe/2025/02>
- Mkimbili, S., Amani, J., Kalolo, J., & John, P. (2026). What motivates undergraduate students to read beyond their lecture notes? *Studies in Higher Education*, 51(1), 88–99. <https://doi.org/10.1080/03075079.2025.2456603>
- Ringstad, S. (2026, 05. juni). *Statistikk for fag- og forskningsbibliotek*. Bibliotekutvikling Statistikk. <https://bibliotekutvikling.no/statistikk/forside/statistikk-for-fag-og-forskningsbibliotek/>
- OECD. (2019). *PISA 2018 Assessment and Analytical Framework*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>
- OECD. (2018). *PISA 2018 Reading Literacy Framework*. OECD Publishing. https://www.iprase.tn.it/documents/20178/344196/Pisa+2018+reading+literacy+framework+_final.pdf/14f3abfc-966c-46b1-a8d8-4d962193ecfd
- Roe, A. (2020). Elevenes lesevaner og holdninger til lesing. I T. S. Frønes & F. Jensen (Red.), *Like muligheter til god leseforståelse?. 20 år med lesing i PISA* (s. 107–134). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215040066-2020-05>
- Spjeldnæs, K. (2026). *Lesekrise: Om lesing og konsentrasjon i en digital verden*. Cappelen Damm Akademisk.
- Statistisk sentralbyrå [SSB]. (2026, 02. juni). *14327: Bibliotekbruk ved fag- og forskningsbibliotek, etter bibliotektype og år*. <https://www.ssb.no/statbank/table/14327>
- St Clair-Thompson, H., Graham, A., & Marsham, S. (2018). Exploring the Reading Practices of Undergraduate Students. *Education Inquiry*, 9(3), 284–298. <https://doi.org/10.1080/20004508.2017.1380487>
- Stangeland, E. B., Campbell, J. A., Kucirkova, N., & Hoel, T. (2024). Shared book reading: a Norwegian survey of reading practices in families. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 68(6), 1304–1319. <https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2229369>
- Wagner, Å. K. H., Strand, O., Støle, H., Knudsen, K., Hovig, J., Huru, C., & Hadland, T. (2023). *PIRLS 2021 – Kortrapport. Norske tiåringers leseforståelse*. Lesesenteret Universitetet i Stavanger. https://www.uis.no/sites/default/files/2023-06/PIRLS_rapport_2021_nettersjon_260523_0.pdf